

בחלון מוגף, באגרוף קפוזי

יוסף אורן

רות אלמוג / "נשים", שבעה סיפורים / הוצאת כתר / 1986 / 124 עמ'.

רות אלמוג

אחת מן הגיבורות בקובץ סיפוריה החדש של רות אלמוג הינה בעצמה סופרת, שמבהירה: "אינני אוהבת הכללות ביחס לטבע האנושי וגם לא ביחס לאמנות - - - הכוונה היא ללכת עד כמה שאפשר רחוק מן הסטריאוטיפ" (עמ' 91). ליקוטם של שבעה סיפורים על נשים בלבד - מעמיד את רות אלמוג במבחן קשה: כיצד לשמור על עצמיותה של כל אחת מגיבורותיה. ואמנם היא הצליחה להתרחק מן ההכללות, על אף קווי דמיון מובהקים שנחשפים בנשיותן. נשיות אינה סטריאוטיפ, כי אם עולם רב-פנים. כביכול תיבה סטריאוטיפית על נשים ניתן היה להגיד סיפורים אלה, אילו שיעבדה הכותבת את גיבורותיה למגמה פמיניסטית.

רות אלמוג נשמרה מצביעת גיבורותיה בצבעי-מלחמה, ובוודאי שהרחיקה אותן מהפמיניזם הבוטה, המיליטאנטי. הסיפורים אינם מנופפים בדגלי השחרור מעריצותם של הגברים ואין הם מרמזים שע"י העלאת חיות נאש ישתפר מצבן של הנשים. מצוקתן של הנשים בסיפוריה היא אימננטית וסיבתה של המצוקה אצל כל גיבורה היא שונה. ממש כוון היא גם מצוקתם של גברים: נתונים קיוריים גוררים אותה, אך עובדה זו אינה מבטיחה את ההבדלים ביניהם. תוקפם של סיפורי הקובץ "נשים" איננו במסר מכליל כלשהו, כי אם באמינותם האנושית - ועם זו מסוגלים להזדהות נשים וגברים כאחד.

מצוקתן של הנשים מפורשת יותר מכל בסיפוריה. "הניה כבר לא כחולה": "אשה כחולה היתה הניה טובול. אמנם לא תמיד זיתה כזאת, כחולה. אבל אם היתה אי פעם תינוקת צחקנית ועליונה, או אחרי-כך - ילדה שובבה ומלאה גיל, הנה עכשיו כך היא, כחולה. כל כולה עשויה כחול של איזו אייבנה, של אדישות, של האוטם שנאטמו שרירי לבה. והכחול הזה, המעורב בקצת סגול ובקצת אפור, גוונים ששוללים ממנו כל אפשרות של שמחה, זה הכחול הנצור, האיזודיר, הנעול לגמרי בתוך עצמו ואינו משאיר שום פתח, ולוא סדק, לחום" (עמ' 62).

רגעי הרווחה בחיי הגיבורות של "נשים" הינם נדירים. כולם נחלת הזכרון, רובם קשורים כדמות האב. הבגרות נתגלתה להן בק

גיעתה של רות אלמוג בכל אחת מגיבורותיה היא נגיעה בוטחת ומעורגת כאחד. רק בסיפור אחד - "כל הקיץ, כל הלילות" התירה לגיבורה גם את תפקיד "המספר". בכל האחרים קיים מספר חיצוני, כלי-ידע. חרירתו לעולמן הפנימי של הדמויות מבוקררת היטב. גם גיטוחיו, אשר מרבים להסתייע בלשון מטאפורית, מעדנים את הנחשף. הפייתו לאפשר לגיבורות לספר את סיפוריהן בעצמן היה גדול. מספרת פחות מנוסה מרות אלמוג היתה נאחזת בו בפזיונות, כדי להשיג את האפקט הריאליסטי, את הרגשת האמיתיות. בחירתה של רות אלמוג היתה נבונה יותר. בכך חסכה מן הקוראים סיפורי-יודיו חושפניים מדי, הן בתוכנם והן בניסוחם הלישוני, שאי-אפשר היה למנוע את הוולגאריות ציה של העולם האינטימי המסופר בהם.

הגיבורות של "נשים" שריות נרזמנית בשתי מציאויות. את הממשות הבלתי-נסבלת הן עוקפות ע"י הימלטות למציאות שהן בוררות לעצמן. שם, במציאות האחרת, הן מפירות את עצמן על מנת גורלן בממשות. בכך זה של המציאות הפנטאסטית הנו, שהיא פיוטית ורומאנטית, הן מצליחות לשאת את הממשות. הסיפור "שלומית: סוס שותה שחור, תבצלת ואור זורם" מדגים יותר מן האחרים את הקשר ההדוק בין שתי המציאויות. הגיבורה, ששוהה בפנסיון בחו"ל, כותבת סיפור, שבו שוזרת את עצמה בסיפור אהבה כפול. בממשות, חייה שוממים וסטאטיים, אך בעלילת הסיפור היא נתונה בהרפתקה מסעיר. הצלחתו של הסיפור היא במלאכת הקומי פוויציה; בשזירה הנבונה של שתי המציאויות זו בזו.

תירתם של סיפורי הקובץ, אל עולמן הפנימי של הגיבורות, חוזרת ומסתייעת באמצעים זהים: נסיגה לקטעי זכרון, בריחה אל מצבים הזויים ודבקות בחומרים פיוטיים (קטעי-שירה, צבעים, משפטים הטעונים ערך רגשי, היפוך ערכם של גדולות וקטנות ועוד). מיחזור האמצעים האלה עלול להופכם למתכונת מנייריסטית בכתבתה של רות אלמוג. בכך ניתן להסביר את הגודש המלאי כותי בניצול הצבעים כחול ואדום בסיפור "הניה כבר לא כחולה". כיון שתחמה לעצמה תחום כה מוגדר מהבחינה התימאטית, צריכה רות אלמוג לחפש אופני-ביטוי חדשים להיעלאת עולמן הפנימי של הגיבורות.

הסיפור "הצטמצמות", שהוא החדשני מכולם בקובץ מעניין זה - הינו גם הטוב מכולם ב"נשים". זהו סיפורה של מורה מבוגרת ועיריית, במהלך חופשת-הקיץ מביה"ס. הסיפור מתגור מאותם אמצעים שמנינו קודם. בשיטתיות הוא מתמקד בתאור הממשות. הזמן הריאלי של הגיבורה מצורף מפעולותיה ומושיחותיה. היא נאבקת בכריותה ע"י שוטטות כפייתית ברחובות העיר, חוזרת אל תחנות קבועות בנוף. מדי פעם היא נמלטת אל דירתה, כדי לפרוק את סבלה בפרצי-בכי, במסווה של האזנה לתקליט אהוב. עולמה הפנימי נחשף דרך פעולותיה חסרות-המנוח בממשות החיצונית. זהו נסיון מרתק להבקיע אל הבלתי-נתפס, דרך הקונקרטי בלבד. גם בחלק מן הסיפורים האחרים גוברת

הנטייה להשיג דיוק בתחושתן של הגיבורות, ע"י עיבוי חומרי-הממשות. הרבר עולה מהשי וואת הסיפור "רחל שטרן, ברומא, פוגשת את פליגי" אל נוסחו הקודם, כפי שהתפרסם בקובץ הסיפורים הראשון של רות אלמוג: "חסרי הלילה של מרגריטה" (1969). בין שני הנוסחים מפרידות עשרים שנים. הנוסח האחד רון, שנכלל ב"נשים", הינו ללא ספק מנופה יותר וטוב יותר, בעיקר בשל ריאליזציה כוון של מציאות חייה של הגיבורה.

בנוסח האחרון גם הוגברה נוכחותו של הבעל. אירת הניכור ששורת ביניהם מעניקה הנמקה מוחשית נוספת לבריחותיה של הגיבורה אל הויותיה. אך בעיקר ניכר השיפור בנוסח האחרון של הסיפור, בקישור המעברים ממציאות למציאות - בריחותיה של הגיבורה שנענות היטב על גירויי הממשות. כך עולה מן הקטע הבא, שנוסף על הנוסח הראשון: רחל שטרן השפילה את עיניה ומבטה פגע בכתם שמן שזר על הכביש בכל צבעי הקשת. פיה נפער מעט מחמת ההפתעה. איזה יופי, חשבה, ולא גרעה מבטה מן הצבעים הווהרים שנבנו בסדר ובשיטה בעי גול זורם, שקו הגבול שלו מטושטש וכל אחת מן הנקודות שעליו רחוקה מרחק שונה מן המרכז האטום הקבוע. והיו שם סגול חריף ליד צהוב שהיה כמו אור מבהיק וכחול בהיר ליד ארגמן כהה. היא לא יכלה להתיק את עיניה מן המראה" (עמ' 52).

גברים בעולמן של גיבורות "נשים" נרעד למרבה ההפתעה, מקום שולי. הם משולבים כמרכיב אחד בהוויית המצוקה של הנשיות, שבה הם מגלמים את האטימות ואת הבוגרות. יתרונם הוא בעולם המעשה. בכך הם מבליטים את חולשתה של האשה בו, שעה שהם מוצבים כדמויות אנטגוניסטיות לה. כוון הוא תפקידו של הבעל בסיפור על הניה טובול, שפעלתנותו מרגישה את אחידות הרופפת בחיי-המעשה; וכל אותה עת מקפץ חיים טובול ומפפט ומניף את ידיו כשהוא מתלהט וצועק, ומתקוטט עם הנשים הללו, שלעתים היו מבלבלות לו את המוח ימוציאות אותו מכליו - - - וכשהיה מרים את גרוינו על הבשר, היה מטיח בו את זעמו ובהגסת לב היה מוחט את ידיו בסינר המזור הם שלמותניו" (עמ' 63).

הצבה כוון של הגברים בסיפורים מבליטה שחולשתן של הנשים היא אך ורק בעולם המעשה. יש להן יתרון מוחלט על הגברים במציאות האחרת, הפנטאסטית. בה הן שומרות על ייחודן, ובה הן נוחלות נצחון על קיפותן בעולם הממשי. אך בכל מקרה, הבריחה היא להן רק עזר-טקטי במאבק הקיומי. אין הן תלושות מן הממשות ואין הן משלות את עצמן. גיבורת הסיפור "שלומית: סוס שותה שחור, תבצלת ואור זורם" אינה מצליחה להשלים את הסיפור, שבעורתה היא אמורה להעתיק את עצמה משממון המציאות הזאת, אל מלאותה של המציאות האחרת. היא מפירות: "זאת מלחמה אבודה". עוד קודם לכן הבחירה לעצמה: "הנסיעה הזאת היא הרפתקה מטורפת, עצובה ומתרידה: אני יכולה לחשוב רק על המוות, המשחרר אותנו מכל היסורים".

זדירים

הספרות ו-100 שנות ב"ג

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב ויד דוד בן-גוריון מציינות מלאות 100 שנים להולדת דוד בן-גוריון, בשני ימי-עיון, שייערכו במרכז למורשת בן-גוריון בשדה בוקר ובאוניברסיטת ברסית הנגב, ויתמקדו בציר "הספרות העברית ותנועת הפועלים בארץ-ישראל". בימי-העיון, שיתקיימו ב-26 וב-27 בנובמבר, ישתתפו חוקרי-ספרות מאוניברסיטאות שונות וסופרים, שידונו בקשת של נושאים בעלי זיקה רוחנית, ספרותית והיסטורית למוטיב המרכזי. כן ייערך ב-20 בחודש זה, בבית בן-גוריון בתל-אביב ובשיתוף